

BÊN KIA SÔNG ĐUỐNG

(Trích)

HOÀNG CẨM

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Cảm nhận được tinh thần yêu nước thiết tha của nhà thơ thể hiện cụ thể trong tình cảm đối với quê hương Kinh Bắc.
- Phân tích, đánh giá được những đặc sắc về nghệ thuật của bài thơ ở các phương diện : sáng tạo hình ảnh, ngôn từ, giọng điệu trữ tình.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LUU Ý

1. Về nội dung

- a) Như phần *Tiểu dẫn* cho biết, bài thơ *Bên kia sông Đuống* được viết liền một mạch, một hơi khi tác giả nghe tin quê hương mình bị giặc giày xéo, tàn phá, nên bài thơ là một dòng cảm xúc tuôn trào sôi nổi, dào dạt với những hình ảnh đẹp nhất, yêu quý nhất của quê hương Kinh Bắc. Cảm xúc ấy đã thổi linh hồn vào mọi cảnh vật, nhân vật được gợi tả trong bài thơ.
- b) Kinh Bắc là một vùng đất mà mỗi bước đi ta đường như lại bắt gặp một di tích văn hoá – lịch sử lâu đời của dân tộc : những ngọn núi, dòng sông, những ngôi chùa, mái đình, những làng nghề cổ truyền,... và gắn với những di tích ấy là

những truyền thuyết lịch sử, những lễ hội đầu xuân, những lời ca điệu hát tổ tiên truyền lại từ đời này sang đời khác,... Vì thế, Kinh Bắc không chỉ là quê hương của Hoàng Cầm, mà còn là cái nôi, là cội nguồn của văn hoá Việt Nam. Cho nên, bài thơ tuy chỉ gợi lên hình ảnh Kinh Bắc mà lay động sâu sắc tâm hồn người dân Việt trên mọi miền đất nước. Bài thơ vừa ra đời (1948) đã được truyền đi nhanh chóng tới tận những miền đất xa xôi, thậm chí tới Côn Đảo là vì thế.

c) Cảm xúc thơ tuôn trào một cách tự nhiên, nên cũng tuân theo lô gích tự nhiên của cảm xúc. Khi nghe tin quê hương bị giày xéo, tất nhiên lòng căm thù giặc và nỗi đau đớn xót xa, cũng như lòng tiếc thương những gì thân yêu nhất bị tàn phá nổi lên trước hết. Nhưng căm thù dẫn đến trả thù. Bài thơ gồm hai phần chính : từ ghi lại tội giặc đến đứng lên đánh giặc, từ giọng đau đớn xót xa, căm uất chuyển thành giọng sôi nổi hào hứng với khí thế chiến thắng là vì thế.

2. Về phương pháp

Yêu cầu HS chuẩn bị kĩ để cương trả lời các câu hỏi, đến lớp trao đổi dưới sự hướng dẫn của GV. Bài thơ là một dòng cảm xúc tuôn trào khi tác giả nghe tin quê hương yêu dấu của mình bị giặc giày xéo. GV nên gợi ý HS đặt mình vào hoàn cảnh sáng tác và tâm trạng của nhà thơ để hiểu những chuyển biến của giọng điệu trữ tình và sự xuất hiện các hình ảnh trong bài thơ theo lô gích tâm lí của ông.

III – GỢI Ý ĐỌC THÊM

Câu hỏi 1

Có người muốn hiểu "nằm nghiêng nghiêng" là hình ảnh thực của dòng sông Đuống. Thực ra, đây chỉ là hình ảnh trong tưởng tượng của nhà thơ, khiến cho dòng sông như trở thành một sinh thể có linh hồn. Hình ảnh so sánh "Sao xót xa như rụng bàn tay" diễn tả nỗi đau tinh thần, dường như có thể cảm giác được như nỗi đau da thịt.

Câu hỏi 2. Xem điểm a, mục 1, phần II – *Những điểm cần lưu ý.*

Có những địa danh, những hình ảnh tiêu biểu cho văn hoá Kinh Bắc, nhờ tác giả đặt vào đấy cả tấm lòng thiết tha trân trọng của mình, nên đã gợi lên biết bao liên tưởng có sức lay động lòng người :

– Ai về bên kia sông Đuống

Cho ta gửi tấm the đen

*Mấy trăm năm thấp thoáng mộng bình yên
Những hội hè đình đám
Trên núi Thiên Thai
Trong chùa Bút Tháp
Giữa huyện Lang Tài
Gửi về may áo cho ai
Chuông chùa văng vẳng nay người ở đâu*

- *Bên kia sông Đuống*
*Quê hương ta lúa nếp thơm nồng
Tranh Đông Hồ gà lợn nét tươi trong
Màu dân tộc sáng bừng trên giấy điệp.*

Có những chân dung con người Kinh Bắc được vẽ nên không chỉ bằng bút mực mà bằng tình cảm yêu quý mến thương sâu sắc nên thật duyên dáng, đáng yêu :

*Ai về bên kia sông Đuống
Có nhớ từng khuôn mặt búp sen
Những cô hàng xén răng đèn
Cười như mùa thu toả nắng.*

Trong chiến tranh, nạn nhân đáng thương nhất là những mẹ già và những em nhỏ, vì đây là những sinh mệnh yếu đuối nhất, ít khả năng tự vệ nhất cho nên không phải ngẫu nhiên mà nhà thơ nhiều lần trở đi trở lại với hình ảnh những nhân vật này.

Điệu khúc "đi đâu, về đâu" là những câu hỏi không lời đáp. Những câu hỏi nói rất nhiều về nỗi lòng tác giả xót thương, lo lắng cho thân phận những người thân yêu nơi quê hương bị giặc giày xéo.

Câu hỏi 3

Xem điểm b, mục 1, phần II – *Những điểm cần lưu ý.*

Câu hỏi 4

Câu hỏi này nhằm kiểm tra khả năng cảm thụ thơ của HS. GV yêu cầu HS phát biểu chân thật cảm nhận của mình.